

ULUSLARARASI HUKUKTA VE TÜRKİYE'DE
“EĞİTİM HAKKI”

Dr. Selminaz ADIGÜZEL

Dr. Selminaz ADIGÜZEL

ULUSLARARASI HUKUKTA VE TÜRKİYEDE
“EĞİTİM HAKKI”

LEGAL YAYINCILIK A.Ş.
Bahariye Cad. No. 63 D. 5
Kadıköy - İstanbul
Tel : (0216) 449 04 85 - 86
Fax : (0216) 449 04 87
İnternet : www.legal.com.tr
E-posta : legal@legal.com.tr

Dr. Selminaz ADIGÜZEL

**ULUSLARARASI HUKUKTA ve
TÜRKİYE'DE EĞİTİM HAKKI**

Legal
Hukuk Kitapları Serisi: 394

ULUSLARARASI HUKUKTA ve TÜRKİYE'DE EĞİTİM HAKKI

Dr. Selminaz ADIGÜZEL

Birinci Baskı: Mayıs 2016

ISBN: 978-605-315-108-1

Yayıncı: Legal Yayıncılık A.Ş.

(Sertifika No: 27563)

Genel Yayın Yönetmeni: Lütfü Başöz

Mizanpaj: Özge Canik

Basım ve Cilt: Net Kırtasiye Tanıtım ve Matbaa San. Tic.

Ltd. Şti (Net Copy Center)

(Sertifika No: 13723)

0212 249 40 60

Basıldığı Yer: İnönü Cad. Beytülmalcı Sk. No: 23/A

Gümüşsuyu/Beyoğlu-İstanbul

Yönetim Yeri: Bahariye Cad. No: 63/5 Kadıköy/İstanbul

Yayın Türü: Hukuk Kitabı

Copyright © 2016

Bu kitabın tüm yayın hakları LEGAL YAYINCILIK A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinin izni alınmadan eğitim ve tanıtım amaçlı kısmi alıntılar hariç
olmak üzere hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

LEGAL YAYINCILIK A.Ş.

Bahariye Cad. Çam Apt. No: 63 D.5 Kadıköy – İstanbul

Tel: (216) 449 04 85 – 449 04 86 Faks: (216) 449 04 87

İnternet adresi: www.legal.com.tr

E-mail: legal@legal.com.tr

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihinde, insanların doğuştan ve sadece insan oldukları için sahip oldukları vazgeçilemez ve devredilemez hakları, hep mücadeleler sonucu elde edilmiştir. Çeşitli dinlerin kutsal kitaplarında tüm insanların eşit olduğu düşüncesi yazsa da, uygulamada ayrımcılıkla karşı karşıya kalan insanoğlu, haklarını iç hukuklarında ve uluslararası sözleşmeler kanalıyla aramak zorunda kalmıştır. Ulus devletler, çağın gereklerine uygun olarak, başta Anayasalarında, kanunlarında, düzenlemeler yapsa da herkesin aynı haklardan eşit olarak istifade edebilmesi, çeşitli sebeplerle hala güvence altına alamamışlardır. Eğitim, tüm haklar içinde, insan haklarının öğrenilebilmesinde en kuvvetli araçtır. Haklarını bilmeyen bir insanın, diğer insan haklarını elde edebilmesi mümkün değildir.

Kız çocuklarının okutulmadığı, engellilerin sırf engelli olduğu, mahkûmun tekrar suç işleyebileceği, yaşlının yaşlı olduğu; hastanın, hasta olduğu düşüncesi ile dışlandığı, ekonomik sebeplerle çocuğun eğitim hakkından mahrum bırakıldığı, bir toplumda ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik bir ilerleme düşünülemez. Eğitim her vatandaş için bir haksa bu hakkın herkese eşit olarak dağıtılması, bireyler tarafından elde edilmesinin sağlanması, sosyal hukuk devletinin, sivil toplum kuruluşlarının, yerel örgütlerin ve ailenin bir görevidir.

Ailesi tarafından “kız çocuğu okumaz” düşüncesi ile okutulmayan iki çocuklu bir anne olarak başladığım eğitim hayatımda aynı sorunları yaşayan biri olarak 2007 yılında kurduğum Kız Meslek Lisesinde, Okul Müdürlüğü görevimde hafta içi kız çocuklarının, engellilerin, azınlıkların, hastaların, mahkûmların, göçmen vatandaşların, ülkesinde mesleki eğitim almamış diğer ülke vatandaşlarının; hafta sonu eğitim hakkından mahrum bırakılmış annele- rin, gençlerin, yaşlıların, okutulması için mücadele ettim. Bu nedenle tezimin konusunu eğitim hakkı olarak seçmem bir tesadüf değil, şahsım adına bir onurdur.

Doktora eğitimim süresince bilgilerinden faydalandığım, insani ve ahlaki değerleri ile kendisini örnek edindiğim, bu tez çalışmasının planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen; tecrübelerinden faydalanırken göstermiş olduğu sabır ve hoşgöründen dolayı değerli hocam Tez Danışmanım, Sayın **Prof. Dr. Ömer ÖZKAN'** a, engin bilgilerinden istifade ettiğim akademik kariyeri boyunca çevresindeki herkesi akademik eğitime yönelten ve desteklerini esirgemeyen çok kıymetli hocaları- m, Sayın **Prof. Dr. Hüseyin HATEMİ**, Sayın **Prof. Dr. Şaban KAYIHAN ve Prof. Dr. Mehmet MELEMEN'e**; doktora eğitimimi tamamlamaya teşvik eden, doktora eğitimim süresince büyük bir sabır ve özveriyle benden destekle- rini esirgemeyen mesai arkadaşlarıma, hayatımın her safhasında bugünlere gelmemde bana büyük destekleri olan annem Makbule ADIGÜZEL'e, kardeş-

lerime ve kızlarım Hatice Süyüm Bike Güvenç, Emine Begüm Kanıkey Güvenç'e, sonsuz teşekkürü borç bilirim.

Selminaz ADIGÜZEL

Türk Dili Uzmanı-Eğitim
Yönetimi Denetimi Teftişi
Planlaması ve Ekonomisi Uzmanı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

1. İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1.Hak Kavramı	3
1.2.Hukuk Kavramı	4
1.3.Hak Hürriyet ve Hukuk İlişkisi	5
1.4.İnsan Onuru Kavramı	8
1.5.İnsan Hakları	9
1.5.1.İnsan Haklarının Tarihi Gelişimi	10
1.5.2.Modern Çağda İnsan Hakları	16
1.5.3.İngiltere Amerika ve Fransa'da İnsan Haklarının Gelişimi	16
1.5.3.1.İngiltere'de İnsan Haklarının Gelişimi	16
1.5.3.1.1.Petition of Rights	17
1.5.3.1.2.Habeas Corpus Act (1679).....	17
1.5.3.1.3.Bill of Rights – Haklar Bildirisi – (1689)	17
1.5.3.2.Amerika'da İnsan Haklarının Gelişimi	18
1.5.3.3.Fransa'da İnsan Haklarının Gelişimi	19
1.5.4.Yirminci Yüzyılda İnsan Haklarının Gelişimi	20
1.6.İnsan Haklarının Sınıflandırılması.....	22
1.6.1.Klasik İnsan Hakları Sınıflandırılması	23
1.6.1.1.Negatif Haklar (Negatif Statü Hakları) Pozitif Haklar (Pozitif Statü Hakları) Aktif Statü Hakları	23
1.6.2.Kuşak Sınıflandırması (Zaman Bakımından Sınıflandırma).....	24
1.6.3.Kolektif Haklar-Bireysel Haklar Sınıflandırması.....	25
1.6.4.Temel Haklar-Temel Olmayan Haklar Ayrımı	26
1.6.5.Yasal Haklar-Moral Haklar Ayrımı	26
1.6.6.Koruyucu Haklar İsteme Hakkı- Katılma Hakkı:.....	26
1.6.7.Klasik Haklar-Sosyal Haklar Ayrımı	27
1.6.7.1.Kişisel Siyasi- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Ayrımı	27
1.7.T.C. Anayasası'nda Eşitlik İlkesi	28
1.7.1.Eğitimde Eşitlik	29
1.8.Sosyal Haklar	31

1.8.1.Başlıca Sosyal Haklar	32
1.8.1.1Çalışma Hakkı ve Sözleşme Hürriyeti.....	32
1.8.1.2. Adil Ücret Hakkı	32
1.8.1.3.Sosyal Güvenlik Hakkı.....	33
1.8.1.4. Konut Hakkı.	33
1.8.1.5. Sağlık Hakkı	33
1.8.1.6. Sendika Kurma Hakkı ve Örgütlenme Özgürlüğü.....	33
1.8.1.7. Eğitim Hakkı	34
1.9.Sosyal Devlet.....	35
1.10. Uluslararası Hukuk.....	35
1.10.1.Uluslararası İnsan Hakları Hukuku	37
1.10.2. Uluslararası İnsancıl Hukuk.....	38
1.10.3.Uluslararası Hukuk Kuralları Arasındaki Hiyerarşi ve T.C Anayasasında Uluslararası Hukuk Kurallarının Uygulanış Şekli.	38
1.10.4.Uluslararası Hukuk ve İç Hukuk.....	40
1.10.4.1.İkici (dualiste) görüş	40
1.10.4.2.Tekçi (moniste) görüş	40
1.11.İnsan Haklarının Korunması.....	41
1.11.1.İnsan Haklarının Korunması Yönünde Kabul Edilen Temel..... İlkeler	42
1.11.1.1.Ulusal Korumanın Esas, Uluslararası Korumanın İkincil Olması	43
1.11.1.2.Uluslararası Korumadan Önce İç Hukuk Yollarının Tüketilmiş Olması	43
1.11.1.3.En Elverişli Kuralın Uygulanması.....	43
1.11.1.4.Olağan ve Olağanüstü Durumlarda Korumanın	43
Farklılaşması.....	43
1.11.1.5.Hakkın Kötüye Kullanılmasının Korunmaması.....	44
1.11.1.6.Birden Fazla Koruma Mekanizmasına Başvurma Yasağı	44
1.11.2.Korumanın Boyutları	44
1.11.2.1.İnsan Haklarının Ulusal Boyutta Korunması.....	45
1.11.2.2.İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması	46
1.11.2.3.Bölgesel Düzeyde İnsan Haklarının Korunması.....	46
1.11.2.3.1.Amerika İnsan Hakları Sistemi	47
1.11.2.3.2.Afrika İnsan Hakları Sistemi	47
1.11.2.3.3.Diğer Sistemler	48
1.11.2.3.3.1.Avrupa Birliği	48
1.11.2.3.3.2.Avrupa Konseyi	48
1.11.2.3.3.3.Avrupa Sosyal Şartı	48
1.11.2.3.3.4.Avrupa İşkenceyi Önleme Sözleşmesi.....	49
1.11.2.3.3.5.Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	49

1.11.2.3.3.6.Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	51
1.11.2.3.3.7.İnsan Hakları Avrupa Komisyonu	51
1.11.2.3.3.8.Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)	52
1.11.2.3.3.9.Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı.....	52
1.12.İnsan Hakları İle İlgili Uluslararası Düzeyde Görev Yapan	
Kuruluşlar ve Sözleşmeler.....	53
1.12.1.Birleşmiş Milletler	53
1.12.1.1.Birleşmiş Milletler Şartı	55
1.12.1.2.Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi	56
1.12.1.3.Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi.....	56
1.12.1.4.Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar	
Sözleşmesi	57
1.12.1.5.Birleşmiş Milletler Her Türlü Irk Ayrımcılığı'nın	
Önlenmesi Sözleşmesi	57
1.12.1.6.Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan	
Kaldırılması Sözleşmesi	58
1.12.1.7.Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi.....	58

II. BÖLÜM

2.EĞİTİM HAKKI

2.1 Eğitim Kavramı	59
2.2.Eğitim - Öğretim İlişkisi.....	63
2.3.Eğitim Hakkı	63
2.4.Eğitim Hakkının Kapsamı-Eğitim Hakkının İlkeleri.....	67
2.5.Eğitime Erişim Hakkı	68
2.6.Kaliteli Eğitim Hakkı	70
2.7.Öğrenme Ortamında Saygı Görme Hakkı	70
2.8.Çocuğun Eğitim Hakkı	70
2.9.Eğitim Özgürlüğü (Freedom of Education).....	73
2.10.Eğitim Kurumlarında İnsanca Eğitim ya da Muamele Görme Hakkı	76
2.11.Zorunlu Eğitim	77
2.12.Ücretsiz Eğitim (Free of Charge)	82
2.13.Eğitimde Fırsat Eşitliği.....	83
2.14.Cinsiyet Ayrımcılığı ve Eğitim Hakkı	84
2.15.Anadilde Eğitim Hakkı	87
2.16. Devletin Yönlendirme ve Eşgüdüm Görevi	90
2.17.Hükümlü ve Tutuklunun Eğitim Hakkı	91
2.17.1. Genel Olarak	91
2.17.2.Türkiye’de Tutuklu ve Hükümlünün Eğitim Hakkı	95
2.18.Üstün Yetenekli Çocuğun Eğitim Hakkı	101

2.19. Engellinin Eğitim Hakkı ve Engellilere Yapılan Ayrımcılık.....	102
2.20.Din Eğitim ve Öğretimi	109
2.21.Evde Eğitim Hakkı	110

III. BÖLÜM

3.ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERDE EĞİTİM HAKKI

3.1.İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde Eğitim Hakkı	113
3.2.Birleşmiş Milletler Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Uluslararası Sözleşme.....	115
3.3.Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi	120
3.4.Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme.....	122
3.5.Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi.....	126
3.6.Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.....	127
3.6.1.Çocuk Hakları Sözleşmesinin İlkeleri.....	131
3.6.1.1.Yüksek Yarar İlkesi	131
3.6.1.2.Bakım Koruma ve Eğitim.....	132
3.6.1.3.ÇHS’de Çocuğun Toplumsal Yaşama Aktif Katılımını Sağlamada Eğitim Rolü	133
3.7.Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme	139
3.8.Birleşmiş Milletler, Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar.....	146
3.9.AB’de Eğitim ile ilgili Anayasal Çerçevenin Gelişimi	148
3.9.1.Maastricht Antlaşması.....	149
3.9.2.Amsterdam ve Avrupa Topluluğu Anlaşması	150
3.9.3.2004/38 sayılı Direktifi	151
3.9.4.Lizbon Antlaşması	151
3.9.5.Avrupa Sosyal Şartı	154
3.9.6.Avrupa Sosyal Şartı Ek Protokolde Eğitim Hakkı	158
3.9.7.AB Temel Haklar Şartında Eğitim Hakkı	159
3.9.8.Avrupa Sisteminde Eğitim Hakkına İlişkin Protokol.....	162
3.9.9.Küçüklerin Vatana İadesi Avrupa Sözleşmesi	162
3.9.10.Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı	163
3.9.11.Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Çocuk Dostu Adalete İlişkin Rehber İlkeler ve Açıklayıcı Bildiri	167
3.9.12. Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi.....	169
3.9.13. Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme	169
3.9.14.İnsan Ticaretine Karşı Eyleme İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’	170

3.9.15. İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi	172
3.9.16. 90/365--90/364--90/366 sayılı Konsey Direktifleri.....	173
3.10. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Eğitim Hakkı İle İlgili	
Çalışmaları	174
3.10.1.111 sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi	174
3.10.2.29 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi	174
3.10.3.77 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi	174
3.10.4. 142 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi'	175
3.10.5. 164 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi	176
3.10.6.138 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi	176
3.10.7. 88 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi	177
3.10.8.159 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi	178
3.11. Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirisi	179
3.12. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi (San Jose Paktı)	180
3.13. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesine Ek Protokol Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Alanında Hak "San Salvador Protokolü	180
3.14. Afrikalı İnsan ve Halkların Hakları Şartı.....	181
3.15. Afrika Çocuk Hakları ve Esenliği Şartı	182
3.16. Yabancıların Yerel Düzeyde Kamu Hayatına Katılma Sözleşmesi ..	184
3.17. Cebri/ (Zorla) Kaybedilmeye Karşı Bütün Kişilerin Korunması Uluslararası Sözleşmesi	184
3.18. Yükseköğretim Kurumlarının Özerkliği ve Akademik Özgürlük Üzerine Lima Bildirgesi	185
3.19. Birleşmiş Milletler Sakatlar İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar	188
3.20. UNESCO Sundberg Bildirgesi	192
3.21. UNESCO Salamanca Bildirgesi 1994	193
3.22. Türkiye'de Engelliler Hakkında Çıkarılan Kanunlarda Eğitim Hakkı	193
3.22.1. 1982 T.C. Anayasası	194
3.22.2. Engelliler Hakkında Kanun	196
3.22.3. Türk Ceza Kanununda Engellilerin Hakları	199
3.22.4. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun	200
3.22.5. Engelli Bireylere Uygulanacak Destek Eğitim Programları ve Eğitim Giderlerinin Karşılmasına Dair Yönetmelik	201
3.22.6. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği	201
3.22.7.222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu	204
3.22.8. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ...	205
3.22.9. Özürlüler Kanunu -5378 Sayılı Kanun	208
3.22.10.657 sayılı Devlet Memurları Kanunu	210

3.22.11.Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu	211
3.22.12.Yüksek Öğretimde Engelli öğrenciyeye Sağlanan Haklar	212
3.22.13.Belediye Kanunu	213
3.22.14.Büyükşehir Belediyesi Kanunu	214
3.22.15.Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü’nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun	214
3.22.16. İmar Kanunu	214
3.22.17.Mesleki Eğitim Kanunu	215
3.22.18.Millî Eğitim Temel Kanunu	215
3.22.19.5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu	216
3.22.20.Medenî Kanun’da Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne Uygun Düzenlemeler	219
3.22.21. 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu	223
3.22.22.2547 Yükseköğretim Kanunu	226
3.22.23.5393 sayılı Belediye Kanunu	240
3.22.24.2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunu	241

IV. BÖLÜM

4.EĞİTİM HAKKI KONUSUNDA HAZIRLANAN TEZ VE ARAŞTIRMALAR

4.1.The Protection of the Right to Education by International Law (Including a Systematic Analysis of Article 13 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)	245
4.2.İnsan Hakları Avrupa Sisteminde ve Türk Hukukunda Eğitim Hakkı ve Özgürlüğü	246
4.3.Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması	247
4.4. Anayasa Hukukumuzda Eğitim ve Öğrenim Hakkı	249
4.5.Türkiye’de Eğitim Eşitliğini Engelleyen Etmenler	250
4.6. Çocuk Hakları Bağlamında Çocuklarda Eğitim Hakkı.....	250
4.7.Türk Anayasa Hukukunda Eğitim Hakkı	251
4.8.Uluslararası Hukukta Azınlıkların Ana Dilde Eğitim Hakkı	251
4.9.Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Eğitim Hakkına Erişim Durumları ve Sosyal Beceri Yeterliliklerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi.....	252